

Katolička crkva kao historijska činjenica pobija dijalektički historijski materijalizam

»Shakespeare-ov nam Julije Cezar kao halucinacija dokazuje postojanost i nepromjenljivost čovjeka. Taj je događaj iz godine 44. prije Krista, iz kojega veliki pjesnik hiljadu šest stotina godina kasnije crpi materijal za uzvišenu dramu, kad se danas prikazuje na pozornici, pun aluzija na sadašnje prilike . . . O bajke napretka! Evo čovjeka takvog, kakav jest, evo svjetline takve, kakva jest. Pjesnik nam pruža to ogledalo iz dubine vjekova, a mi u njemu prepoznajemo vlastito lice. On nas škropi krvlju, a to je uvijek ista krv, koja se sveudilj proljeva u ime istih ideala . . . «

U tih nekoliko riječi izrekao je moderni francuski katolički pisac François Mauriac veliku istinu: čovjek se u biti svojoj ne mijenja. Ni jedan napredak, pa bio on ne znam kako znatan i važan, ne mijenja u čovjeku ono bitno čovječje. Duša je uvijek ista, i kod Rimljanina i kod modernog Evropljanina, kod Eskima i kod Zulu-crnaca.

Kao što se čovjek ne mijenja, tako postoji i među ljudskim institucijama jedna, koja je u biti svojoj napose nepromjenljiva. To je Katolička Crkva.

No postoji jedan sistem, koji ne će da računa s tim činjenicama, koji niječe nepromjenljivost čovječje prirode i kontinuitet Katoličke Crkve, ma da inače tvrdi da sve gradi na činjenicama. Taj je sistem ujedno i filozofijski temelj marksizma, njegovo opravdanje pred svijetom, to je dijalektički odnosno historijski materijalizam.

Iznijet ćemo najprije sam dijalektički i historijski materijalizam u nekoliko krupnih crta, zatim ćemo osvjetliti činjenicu Katoličke Crkve, a konačno ćemo porediti tu činjenicu s izvodima historijskog materijalizma.

TEORIJSKE OSNOVICE

Jedan je od temelja novog bezbožnog, materijalističkog gledanja na svijet postavio Hegel, koji kaže: Apsolutna je ideja, koja je postojala prije svega, negirala samu sebe, a ta je negacija vanjski vidljivi svijet — priroda, koja spoznaje duh, te se tim sama negira. Čovječanstvo spoznaje tu apsolutnu ideju, koja je apsolutna istina.

U toj nauci valja da razlikujemo dva elementa: sadržaj, koji tvori apsolutna ideja, i metodu — dijalektiku. Princip je dijalektičke metode, da se u samoj početnoj fazi, tezi, krije klica njezine propasti, njezina negacija. Negacijom teze dolazi antiteza, koja isto ima u sebi klicu svoje negacije, svoje propasti. I ta negacija negacije, koja je treći stupanj, jest sinteza svega. Ali taj se tok ne zaustavlja kod sinteze, koja je ujedno opet sinteza, te se negira. I svijet se razvija u neprestanom taktu: teza — antiteza — sinteza.

Već je Hegelov učenik Feuerbach odbacio apsolutnu ideju, koja nikako ne spada u taj sistem, gdje je sve relativno promjenljivo, te je naveo kao počelo vječnu materiju. Sve je materijalno, a viša su bića samo fantastični refleksi našeg vlastitog bića. Nije za Feuerbacha materija produkt duha, već je sam duh samo najviši produkt materije. Ali Feuerbach ne usvaja Hegelove dijalektike.

Obje je te nauke, i Hegelovu i Feuerbachovu, spojio Karl Marx u jedan sistem. Kao prvotno počelo svoga sistema postavio je, ne kao Hegel ideju, već po Feuerbachu vječnu materiju, koja se razvija po dijalektičkoj metodi. Na tom se principu osniva dijalektički materijalizam. Sve što postoji jest materija, a način na koji postoji je gibanje. Materija se razvija, te niža faza mora imati u sebi klicu više laze, mora da se razvija sama iz sebe po imanentnim zakonima, po dijalektičkoj metodi. Mjesto spiritualnog vječnog Boga postavili su materijalisti vječnu materiju, počelo svega.

Na osnovu tih principa razvilo se materijalističko ili bolje reći marksističko gledanje na svijet, koje je došlo do najboljeg izražaja u primjeni dijalektičkog materijalizma na povijest i u tumačenju svih peripetija kulture i socijalnih odnosa — u historijskom materijalizmu.

Kao motto cijelog proučavanja povijesti postavio je historijski materijalizam, ili bolje reći njegov začetnik Marx, slijedeći princip: Povijest pojedine epohe ne nalazi se u njevoj filozofiji, religiji ili politici, već u njezinoj ekonomiji. Način proizvodnje materijalnih dobara uvjetuje socijalni, poli-

tički i duševni životni proces. Ekonomija se razvija i u toku razvoja dolaze proizvodne snage u sukob s postojećim odnosajima proizvodnje, t. j. sa vlasničkim odnosajima, i ti odnosaji prestaju biti forme razvoja, te postaju njegovi okovi. Te okove razbija socijalna revolucija. U tom razvoju valja razlikovati dva momenta: prirodnoznatstveni prevrat ekonomskih uvjeta proizvodnje i ideološke forme. I tako nastaju različni načini proizvodnje ili epohe u povijesti. Do sada je bilo četiri takove epohe: azijska, antička, feudalna i moderna buržujska. Princip sveg tog razvoja jest u materijalnim uvjetima održavanja i umnožavanja života.

Ta je ekonomska baza način, kako ljudi u izvjesnom društvu proizvode sve, što je potrebno za održavanje života i kako međusobno zamjenjuju svoje produkte; dakle cijela tehnika produkcije i transporta.

Dosadašnja je povjest samo povijest borbe klasa. Potlačena se klasa bori za životni opstanak i u toj borbi pobjeđuje, te stvara novo društvo. Ali se pojavljuje novi stroj, a ljudi, koji se njime služe, nemaju mjesta u dotadašnjem društvenom uređenju, te su potlačena klasa, koja se bori za opstanak i ruši društvo. I tako to neprestano ide. Svi su dosadašnji načini života antagonistički, t. j. osnovani na borbi klasa, a moderna je buržujska epoha zadnje takovo antagonističko društvo. Pobjedom proletarijata i stvaranjem komunističkog pokreta nastat će besklasno društvo.

Sve duševne pojave, pa i sama religija, produkt su materije i uvjetovane su ekonomskim odnosima. »Religija je samo fantastični refleksi u glavama ljudi onih vanjskih sila, koje vladaju svakodnevnim životom, ona je refleksi, u kojem zemaljske snage dobivaju formu nadzemaljskih. A kad se društvo oslobodi ropstva i kad čovjek ne bude samo mislio, već i upravljao, tada će nestati zadnja strana snaga, koja se odrazuje u religiji, i onda će nestati religiozno reflektiranje iz jednostavnog razloga, što neće više ništa biti, što bi se moglo reflektirati.«

Tako navodi Engels kao primjer. Rimsko carstvo uništilo je stare narodnosti i stare narodne religije. Nastala je potreba, da se svjetsko carstvo nadopuni svjetskom religijom. Ta je svjetska religija, kršćanstvo, već nastala iz mješavine većinom orijentalnih pogotovo židovskih teologija, i vulgarnizirane grčke, stojičke filozofije. A Bebel nastavlja, da se je kršćanstvo u srednjem vijeku odgovarajući feudalizmu razvilo u religiju s feudalnom hijerarhijom.

A kada je ojačalo građanstvo, nastao je kao suprotnost feudalnom katolicizmu protestantizam, religija buržoazije.

Dakle bi prema zasadama historijskog materijalizma svakoj bitnijoj promjeni na ekonomskom području odgovarala nova duhovna kultura: religija, moral, umjetnost i slično. Poznato je, kako današnji zastupnici te teorije govore o buržujskom moralu, religiji, umjetnosti, kulturi i opet o proleterskoj kulturi, umjetnosti i moralu.

Kratko i jezgrovito definira Masaryk historijski materijalizam u ovih nekoliko riječi:

»Povijest je dijalektički proces, koji se odvija neovisno od ljudske volje.

Taj je dijalektički povijesni proces politička klasna borba.

Borbe su po svojoj biti ekonomske revolucije.

Uopće samo ekonomske, ili točnije, odnosi proizvodnje imaju realno značenje za čovjeka. Ideologije — država, religija, moral, filozofija, umjetnost — nerealne su i iluzorne i vrijede samo kao simptomi.«

U PROCJEPU KONTRADIKCIJE

Već na prvi pogled udara nam u oči, koliko su osnovne zaside historijskog materijalizma u sebi neosnovane, a među se logički nepovezane. Tako se na pr. jasno vidi strahovito protivurjeđe između metode i cijelog sistema dijalektičkog odnosno historijskog materijalizma. *S jedne strane izričito tvrdi, da su ideje i sistemi samo plod i odraz odnosne priredne epohe i sredine, te da nema konačne apsolutne istine, a s druge strane, da je dijalektički način mišljenja jedini ispravan način u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, a materijalizam jedini ispravan svjetovni nazor za cijelu budućnost.* Da su historijski materijalisti pokušavali protumačiti svoju epohu, moralo bi im se samo prigovoriti, da su površni, ali bi njihova teorija ostala bar u skladu s dijalektičkim načinom mišljenja. Time što su se bacili na tumačenje cijele povijesti, izgubili su pravo, da se nazivaju ozbiljnim učenjacima.

A kako se zapliću u protivurjeđja najbolje nam dokazuju njihovi pogledi na budućnost.

Propašću zadnje antagonističke epohe, moderne buržujske, nestat će i sve protivštine i svršit će se svjetska povijest. Na drugom mjestu kažu, da će onda tek početi svjetska povijest. *Sada ako je istina da će onda prestati svjetska povijest, onda je nauka o neprestanom razvitku puka fraza,*

a ako će tek onda početi, onda to novo komunističko društvo krije u sebi klicu propasti, kako to zahtijeva dijalektička metoda, te je prema tome samo prolazno rješenje socijalnog pitanja.



Ne može se nijekati, da se klica novog poretka nalazi još u starom, te da se krajnosti dotiču, kao i to da ekonomija utječe na povijest čovječanstva. Priznajemo utjecaj ekonomije na društveni, državni, pa i etički poredak, a prema tome i na ideje, ali se protivimo materijalističkom iskrivljivanju povijesti, prema kojem je zadnji uzrok svega u ekonomskim odnosima, da se povijest razvija nužno i posve neovisno od slobodne volje čovjeka, da su ideološki faktori posvema ovisni o privrednim, i da je sama religija krinka privrednih interesa.

Sama proizvodnja, kao i sredstva i odnošaji proizvodnje, pretpostavljaju prirodne sile i sposobnost čovjeka i društva uopće, koje nisu uzrokovane ekonomijom, već im je ona svrha i cilj. Ta koliko smo puta svjedocima, kako čisto ideološki motivi pokreću događaje. *Nisu na pr. krstaške vojne nastale iz ekonomskih razloga već samo zato, da se oslobodi Sveti Grob, a njihova je posljedica bila privredna i socijalna perturbacija i promjena društvenoga poretka.* Tu su duhovni momenti doveli do promjene društvenog uređenja i proizvodnje.

ČINJENICA KAT. CRKVE

Ali nije i ne može nam biti nakana u okviru ovog referata, da podvrgnemo sve zasade historijskog materijalizma direktnoj kritici. Mi želimo samo upozoriti na jednu činjenicu na kojoj se razbija i koja prema tome indirektno pobija cijeli sistem historijskog materijalizma. Ta je činjenica Katolička Crkva.

Pogledajmo dakle što je Katolička Crkva? Katolička je Crkva, kako veli kardinal Sv. Robert Bellarmino zajednica ljudi združenih međusobno ispovijedanjem iste kršćanske vjere i upotrebom istih sakramenata pod upravom zakonitih pastira, naročito rimskog pape, kao namjesnika Kristova na zemlji, za to da postignu vrhovni cilj — vječno spasenje. — Tim riječima nije Bellarmin definirao kakovu izmišljenu idealnu instituciju, nego realnu činjenicu, koja danas već gleda na dvadeset vijekova svoje povijesti.

Svaki se od tih elemenata nalazi u Crkvi od prvog časa, od njezina osnutka, kroz sva vremena, pa do danas. Istu vjeru, koju su ispovijedali apostoli, ispovijedali su i Justinijan i Karlo Veliki i sv. Ignacije Lojola i Pio XI., i stari i srednji i novi vijek, seljak i gospodin i radnik i svećenik, i Nijemac i Talijan i Irac i Hrvat — svi koji su se priznavali katolicima. I danas, isto kao i prije devetnaest vijekova, tvori Sv. Pismo i usmena predaja jedinu bazu katoličke nauke, i danas, kao i onda, molimo vjerovanje apostolsko i danas kao i u doba Djela apostolskih krstimo se vodom u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, blagujemo isti Kruh — Tijelo Isusovo, pijemo isto vino — Krv Njegovu, ispovijedamo grijeha svoje i vršimo pokoru.

I kao što su se prvi kršćani pokoravali zboru apostola s Petrom, namjesnikom Kristovim, na čelu, tako i u srednjem vijeku, tako se i danas pokoravaju vjernici svojim biskupima, zakonitim nasljednicima apostola, i naročito rimskom papi, namjesniku Kristovu.

I što smo rekli vrijedi za sve epohe historijskog zbivanja od osnutka Crkve Katoličke i za sve narode na kugli zemaljskoj.

PROMJENLJIVOST EKONOMSKIH PRIJLIKA
NEPROMJENLJIVOST DUHOVNE USTANOVE

Historijski materijalisti tvrde doduše, da je bila druga religija i crkva za rimskog carstva, druga za feudalnog doba, a opet druga, kad je to doba prestalo.

Rimsko svjetsko carstvo trebalo se nadopuniti svjetskom religijom — kršćanstvom? Da bi to i bilo istinito, ne bi ništa dokazivalo, jer to nije ekonomski već politički t. j. duševni razlog. Osim toga kršćanstvo se tek onda potpuno razvilo, *kada se rimsko carstvo raspalo i kada je ono razorilo stari poredak*. Sve kad bi zaista kršćanstvo bilo vjera potlačenih klasa, kako to materijalisti tvrde, ipak ne bi bilo istina, da je Rim, rimsko carstvo, tražio takovu vjeru, *jer se pod Rimom razumjevala tadašnja državna vlast, koja je kršćanstvo iz dna duše mrzila*. Nije, dakle, kršćanstvo recipirano iz političkih razloga, da nadopuni svjetsko carstvo svjetskom religijom već se ono širilo zbog svoje unutrašnje snage.

Na početku srednjeg vijeka — naučava dalje historijski materijalizam — promjenom društvenog uređenja, nastala je potreba za religijom, koja bi odgovarala hijerarhički uređenom feudalnom društvu. Tu je religiju pružala Katolička Crkva, koja je bila organizirana analogno feudalnom

društvu. Materijalisti tu razlikuju neko rimsko kršćanstvo i feudalni katolicizam. Kao što ni prvo nije istinito, nije ni drugo. Kao da se u katoličkoj Crkvi i u rimsko doba kao i u feudalno ne nalaze svi elementi Bellarminove definicije.

Po dijalektičkoj metodi pronašli su materijalisti, da je potlačena klasa srušila Rim i zavladaвши osnovala feudalni sistem, te prema tome i Crkvu. Ali stvarna znanstvena povijest posve drugačije govori. Nije nikakova potlačena klasa, pobijedivši vlastodršce, osnovala feudalizam, niti je to bilo neko novo oružje, niti novi način proizvodnje, već samo moralna propast Rimljana uslijed raskošna života i osvojenje, zemlje po Germanima. Nakon toga pripala je sva zemlja, a i ljudi koji su na njoj stanovali kralju, a budući da ovaj nije mogao sam upravljati, valjalo je naći riješenje. To je riješenje nađeno u lenskom sistemu, mješavini rimskih i germanskih ideja. A crkva ne samo da se sama nije uslijed toga promijenila, ona je štoviše silno utjecala na razvitak tih naroda, koji su svu kulturu starog Rima dobivali iz ruku Crkve. Ni jedan čas nije bio prekinut kontinuitet na rimskoj stolici, nauka je Crkve ostala posve ista, kakovu ju je naučavao Isus Krist i apostoli, a nicejski sabor kodificirao; hijerarhija se uopće nije promijenila, te bitne forme — primat i episkopat — potječu od samog Božanskog Osnivača, tako da se uopće ne može govoriti o nekoj Katoličkoj Crkvi različitoj od prvog kršćanstva, niti o Crkvi modiciranoj novim životnim prilikama. Štoviše hijerarhijsko je uređenje nove feudalne države čista kopija Crkve. Podvrgnuto strogoj historijskoj kritici feudalno doba pokazuje Crkvu istu kao na početku.

I kada je feudalno doba prestalo, nije s njim nestalo Crkve. Ona je ostala ista, kao i prije. Nije vjera tog novog doba protestantizam, jer vidimo cijele zemlje s građanskim elementima kako su katoličke, kao na pr. sjeverna Italija, dok čisto plemićke, feudalne zemlje Švedska i Pruska prihvataju protestantizam.

U zadnjih se podrug stoljeća privreda i društvene prilike stubokom promijenile, tako da bi se zapravo po historijskom materijalizmu Crkva već odavna morala prepustiti nekoj drugoj formaciji. A što vidimo? Ne samo da Crkva još postoji, ona se širi: dobiva nova područja i ponovno osvaja izgubljena. Divni vjerski preporod u Francuskoj i Belgiji dokazuje, da je u Crkvi još silna vitalna snaga, štoviše Crkva sve to aktivnije zahvaća u tok događaja i idejno formira ljudsku zajednicu. Ako Bog da osvanut će i kod nas u Hr-

vatskoj dan, kada ćemo i mi doživjeti veliki vjerski i socijalni preporod i tim još jedanput opovrći tvrdnje historijskog materijalizma.

Vidimo, dakle, da je posve neopravdano i proizvoljno kidati kontinuitet Crkve, kako to čine marksisti i svakoj epohi dati svoju vjeru.

To što smo izveli za pojedine epohe vrijedi i za različne krajeve i privredne formacije. Tko će pametan ustvrditi, da Eskim na Grönlandu, koji živi od lova na tuljane, Zulu-crnac u Južnoj Africi, koji se bavi stočarstvom, Argentinac, koji proizvodi kukuruz, i Kinez koji u svom vrtu sije rižu, Evropljanin u hiperindustrijaliziranoj zemlji i primitivni Indijanac bogat i siromah, radnik i poslodavac, obrtnik i seljak — žive u istim životnim prilikama, pod istim ekonomskim sistemima, uz isti način proizvodnje i potrošnje? A ipak svi oni koliko pripadaju Katoličkoj Crkvi, vjeruju u jednoga Boga u kojemu su tri osobe, vjeruju u djevičansko porođenje Kristovo i u njegovu realnu nazočnost u Presv. Oltarskom Sakramentu, služe se istim krštenjem, istim sakramentom pokore, istom ženidbom, te se pokoravaju istim crkvenim poglavarima. Historijski je materijalizam već samim tim potučen, jer on, koji priznaje samo promjenu, ne može podnijeti da postoji jedna institucija, koja obuhvaća sve ljude i koja se ne mijenja. On ne podnosi ništa vječno, postojano, jer ga to demantira i onemogućuje. A najjači mu udarac zadaje baš postojanje univerzalne Crkve. Posve ga demantira i pobija ispunjavanje Kristove oporuke: »Idite i naučavajte sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga; učeći ih, da drže sve što sam vam zapovijedio. I evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta.«

Tu nisu potrebni nikakovi drugi dokazi, nikakova naučna razlaganja, dokazivanja i pobijanja, već je samo potrebno pogledati objektivno činjenice. Na jednoj strani imamo sistem, koji tvrdi, da nema ništa stalno, nepromjenljivo, da su sve ideje i sve institucije proizvod svojeg doba i svojih ekonomskih prilika, a s druge strane postoji barem jedna institucija, koja obuhvaća različne epohe i ekonomske prilike, koja se potire po cijelom svijetu, koja kraj svih promjena sama oslaja uvijek te koja obuhvaća sve staleže. Činjenica, stvarnost demantira teoriju. Hoće li njezini sretni obretnici, kad vide tu situaciju, povikati s Hegelom: »To gore po činjenice, ako se ne slažu s teorijom?« nepromjenljivošću, te svojim neprestanim utjecajem na ljudsku zajednicu stalno demantira dijalektički i historijski materijalizam.

Ivan Korsky